

KONGREGACJA
DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO
I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

PUSTELNICZA FORMA ŻYCIA W KOŚCIELE PARTYKULARNYM

Ponam in deserto viam

(Iz 43,19)

UKIERUNKOWANIA

WYDAWNICTWO
OJCÓW FRANCISZKANÓW
NIEPOKALANÓW 2022

Tytuł oryginału:

La forma di vita eremitica nella chiesa particolare

© 2021 – Amministrazione del Patrimonio della Sede
Apostolica e Libreria Editrice Vaticana

© Copyright for this edition by Wydawnictwo Ojców
Franciszkanów Niepokalanów 2022

Na okładce:

Opactwo Benedyktynów w Tyńcu | fot. Robert Krawczyk

Redakcja naukowa: ks. Piotr Burek

Tłumaczenie: Magdalena Jagiełło

Skład: br. Adam M. Ślusarczyk OFMConv

Korekta: Joanna Wójcik

Za zezwoleniem ks. bpa Jacka Kicińskiego CMF
Przewodniczącego Komisji ds. Instytutów Życia
Konsekwentnego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego

ISBN 978-83-7766-238-0

Wydawnictwo Ojców Franciszkanów Niepokalanów
Paprotnia, ul. O. Maksymiliana Kolbego 5, 96-515 Teresin
tel. 46 864 22 08

e-mail: wydawnictwo@niepokalanow.pl

wydawnictwo.niepokalanow.pl

WPROWADZENIE

1. „Otworzę też drogę na pustyni” (Iz 43,19).
W wersecie tym Prorok proponuje nam sugestywny horyzont pustyni – obraz znaczący pośród wyobrażeń związanych z życiem pustelniczym – a jednocześnie przywołuje metaforę drogi wytyczonej przez Boga, na którą uczeń wkracza w poszukiwaniu Jego Oblicza. Od Wschodu po Zachód tradycja chrześcijańska była ubogacana przez świetlaną obecność mężczyzn i kobiet, którzy ze szczególną radykalnością przeżywali *sequela pressius Christi* w pustelniczej formie życia. Już u samych początków pierwsze świadectwa upamiętniają charakterystyczne rysy życia oddanego Bogu, *ku chwale majestatu Jego łaski* (Ef 1,6).

Życie pustelnicze wyraża się w wyborze przeżywania intensywnego i wyłącznego poszukiwania spojrzenia Boga, wypływającym z pragnienia głębokiego zjednoczenia z Nim i polegającym na oddaniu się wyłącznie Jemu w najbardziej rygorystycznym oddzieleniu od świata. Życie

(poświęconych) *solī Deo*¹ jest zakorzenione w samym sercu Kościoła i ludzkości, otwierając się na owocne wstawiennictwo.

Kościół pragnie dziękować za tę „drogocenną perłę” (Mt 13,46) położoną jednocześnie w centrum i na obrzeżach życia wspólnot chrześcijańskich, i postrzeganą z szacunkiem przez pasterzy Kościołów partykularnych, którzy są świadomi obowiązku jej strzeżenia w jej autentyczności oraz towarzyszenia w jej rozwoju.

Niniejsze *Ukierunkowania* Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, opracowane w ciągłości z tradycją życia pustelniczego i w świetle kan. 603 Kodeksu Prawa Kanonicznego, są skierowane w szczególności do *pustelników* i *pustelnic*, podlegających bezpośrednio biskupowi diecezjalnemu, którzy pod jego kierownictwem przestrzegają właściwej im formy życia².

¹ Por. TEODORO STUDITA, *Parva catechesis*, E. Auvray, Paris 1981, s. 141-142.

² Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 603, § 2; JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Vita consecrata* (25 marca 1996), 7.

I. TRADYCJA ŻYCIA PUSTELNICZEGO

2. Od zarania chrześcijaństwa życie pustelnicze lub anachoretyczne, które można uważać za najstarszą i najbardziej rygorystyczną formę oddzielenia od świata, stanowiło silne wezwanie do radykalności ewangelicznej. Antoni³, a po nim Paweł, Hilarion i wielu innych, będąc posłusznymi Słowu, udają się w odosobnienie na pustynię, aby całkowicie ofiarować się Panu, przebywać z Nim w samotności, w wytrwałej modlitwie, żyjąc we wstrzemięźliwości oraz w wolności od samych siebie i od rzeczy, czego znakiem jest post, wyrzeczenie się dóbr i ubogie życie.
3. Reguła św. Benedykta (480-547) wywiera silny wpływ na życie pustelnicze, potwierdzając szacunek, jakim jest ono darzone – jak czytamy w jej pierwszym rozdziale⁴ – jakkolwiek obejmuje przede wszystkim cenobityczną formę życia. Podczas gdy życie monastyczne przybiera wyraźniejszą postać w swoim statucie

³ Por. ATANASIO, *Vita Antonii*: PG 26, 835-976.

⁴ Por. *Regula Benedicti*, I, 3-5.

kanonicznym, życie pustelnicze traci uznanie we wspólnocie kościelnej, jednakże nie pośród ludu. Na Zachodzie, w okresie najazdów barbarzyńców, następuje odnowa życia pustelniczego. Rozwijają się, ponadto, zjawisko irlandzkiego anachoretyzmu misyjnego, który odgrywa niebagatelną rolę w ewangelizacji Europy. Na Wschodzie *Novellae* Justyniana (527-565) zapoczątkowują zmianę, według której życie pustelnicze jest dopuszczalne jedynie w zależności od wspólnoty, a przejście do życia w odosobnieniu jawi się niemal jako ukoronowanie drogi mniszej.

Z upływem czasu dostrzega się potrzebę przeżywania okresu próby w obecności doświadczonego eremity (*abba*), czy też matki duchowej (*amma*), którzy pokierują pierwszymi krokami nowego członka. Gromadzenie się pustelników wokół przewodnika duchowego znaczą początki wielu wspólnot cenobitycznych. Anachoretyzm przez długi czas współistnieje z monastycyzmem cenobitycznym, nie posiadając odrębnego statusu w legislacji kanonicznej⁵.

4. Wiek XI i XII przynoszą z jednej strony rozkwit eremityzmu, a z drugiej, jego ukierunkowanie na nowe formy, takie jak zakony anachoretyczne

⁵ W tym względzie zob. SOBÓR CHALCEDOŃSKI (r. 451), kan. 3 i 4: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, 88-89.

(np. kameduli, kartuzi, Eremici NMP z Góry Karmel) czy nowe fundacje cenobityczne, które łączą pewne charakterystyczne elementy życia pustelniczego, jak oddzielenie, również fizyczne, od świata, surowość, praca fizyczna, do tego stopnia, że sama reforma gregoriańska, przeprowadzona przez te nowe zakony, okazuje się być w swoich najbardziej radykalnych aspektach inspirowana duchowością pustyni.

5. Pomędzy wiekiem XIV a XVI, podczas gdy umacnia się podział społeczeństwa na klasy społeczne, anachoretyzm ze swoimi charakterystycznymi rysami wolności, surowości i pokory słabnie, a ukierunkowanie na kontemplację oraz życie w odosobnieniu zdaje się zanikać. Zdecydowana tendencja do uważania stanu zakonnego za jedyne powołanie do życia w doskonałości, usankcjonowana również przez Sobór Trydentycki, nie prowadzi jednak do całkowitego zaniku doświadczenia życia pustelniczego, które nadal reprezentuje drogę wolności i autentyczności ewangelicznej. Również w tym okresie znane są bowiem przypadki własnej profesji pustelniczej.
6. W kolejnych wiekach, zwłaszcza w wieku XVIII, pomimo powszechnej dyskredytacji, jakiej życie zakonne doznaje z powodu osłabienia wielkich zakonów monastycznych i typowego dla

oświecenia wywyższenia rozumu, eremityzm trwa nadal, proponując nowoczesnemu człowiekowi, entuzjastycznie skoncentrowanemu na samym sobie i możliwościach nauki, prawdę o tym, że został on stworzony na obraz i podobieństwo Boże. Również wielki okres ożywienia i dynamiki misyjnego życia zakonnego, który nastąpił w wiekach XIX i XX, wraz z wyłanianiem się i pomnażaniem charyzmatów związanych z ewangelizacją, działalnością apostołską i integralną promocją człowieka, nie wygasił nieodzownej potrzeby obecności mężczyzn i kobiet, którzy poprzez życie ukryte w odosobnieniu pustyni, polegające na modlitwie i poprzestawaniu na tym, co najistotniejsze, będą przypominać ów „wewnętrzny aspekt tajemnicy Kościoła, którym jest osobowa bliskość z Chrystusem”⁶.

7. W procesie odnowy życia zakonnego, który w szczególny sposób naznacza wiek XX i sięga Soboru Watykańskiego II, w dekrete *Perfectae caritatis*, uznaje się, że od samych początków Duch Święty powoływał w Kościele mężczyzn i kobiety, którzy w sposób samotny lub w ramach rodzin zakonnych przez nich założonych poświęcali Bogu swoje życie, podążając za

⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 921.

Chrystusem z większą wolnością i w ściślejszy sposób naśladowując Jego sposób życia. W coraz pełniejszym zjednoczeniu z Chrystusem, w darze z siebie obejmującym całe życie, umacniają oni żywotność Kościoła i czynią owocnym jego apostołat⁷.

8. Powszechne powołanie do świętości – potwierdzone przez Sobór Watykański II – „ujawnia się i powinno się ujawniać w owocach łaski, które Duch rodzi w wiernych” i „rozmaicie wyraża się u poszczególnych ludzi, którzy dążą do doskonałej miłości, każdy we własnym stanie życia, będąc zbudowaniem dla innych”⁸. Ojcowie soborowi, zwołani w celu rozeznania, jakie kroki należy podjąć w posłuszeństwie głosowi Ducha Świętego, wspomnieli o życiu w samotności⁹ wśród pierwszych form podążania za Chrystusem. Zapoczątkowana przez Sobór *Accomodata renovatio* życia zakonnego, przysłużyła się, w szczególności w Kościele łacińskim, do znaczącego *odrodzenia się* życia pustelniczego.

⁷ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, 1.

⁸ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 39.

⁹ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, 1.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE — 5

I. TRADYCJA ŻYCIA PUSTELNICZEGO — 7

II. POWOŁANIE I TOŻSAMOŚĆ ŻYCIA
PUSTELNICZEGO (KAN. 603) — 13

1. Uznanie kościelne — 13
2. W milczeniu samotności — 18
3. Ku chwale Jego majestatu — 21
4. Oddzielenie od świata — 29

III. ŻYCIE PUSTELNICZE W KOŚCIELE
LOKALNYM — 35

1. Rodzaje pustelników — 35
2. Powołanie do życia pustelniczego — 38
 - A) *Rozeznawanie i formacja* — 38
 - B) *Dopuszczenie* — 41
 - C) *Publiczna profesja rad ewangelicznych* — 42
3. Zgodnie z ratio vivendi — 47
4. Praca i przestrzeń pustelnika — 50

IV. PUSTELNIK I JEGO WŁĄCZENIE

DO DIECEZJI — 53

1. Członek inkorporowany do Instytutu Życia Konsekrowanego
lub Stowarzyszenia Życia Apostolskiego — 53
2. Duchowny pustelnik — 54
3. Przejście do innej diecezji — 55
4. Opuszczenie życia pustelniczego — 55

ZAKOŃCZENIE — 57

ANEKS — 61

1. Przykłady formuł *Propositum* i *Professio* — 61
 - Propositum* — 62
 - Professio* — 63
2. Schemat projektu życia — 64